

Recensiones

Eduard VAN ERMEN, *Het kaartboek van Averbode, 1650-1680*, Gemeentekrediet, Brussel, 1997, 191 pp.

De auteur brengt de integrale uitgave van het 'groot kaartboek' van de abdij van Averbode dat bewaard wordt te BRUSSEL, Algemeen Rijksarchief, *Kerkelijk Archief Brabant*, nr. 5009. Dit kaartboek van 57 op 39,5 centimeter is het resultaat van de opmetingen van landmeter Cornelis Lowis, die hieraan werkte in de periode 1650-1680. De uitvoering gebeurde met de medewerking van de minderbroeder Jan vander Borgt of a Castro. Het originele kaartboek telt 88 bladen van perkament en 59 ongepagineerde kaarten (33 kaarten van het grondbezit van de abdij, een tiendenkaart en 25 kaarten met pastoorsgoederen), gelegen in de huidige provincies Limburg (25), Vlaams-Brabant (14), Antwerpen (12), Noord-Brabant (NL) (4), Limburg (NL) (2) en Waals-Brabant (2): I. Averbode (gemeente Scherpenheuvel-Zichem), II. en III. Balen, IV. Bekkevoort, V. Blarendonk (Varendonk, gem. Laakdal), VI. Boterbroek (gem. Begijnendijk), VII. Culensrode (gem. Reusel-De Mierden, NL), VIII. Deurne (gem. Diest), IX. Eel onder Ravels, X. Hageberg (gem. Meerhout), XI. Heijnsheuvel (gem. Eersel, NL), XII. Lommel, XIII. Meerbeek (gem. Kortenberg), XIV. Nijssenrode bij Meensel (gem. Tielt-Winge), XV. Sterksel (gem. Heeze-Leende, NL), XVI. Testelt (gem. Scherpenheuvel-Zichem), XVII. Tienen, XVIII. Tulder (gem. Hilvarenbeek, NL), XIX. Beauvechain, XX. Wahanges (gem. Beauvechain), XXI. Webbekom (gem. Diest), XXII. Veerle (gem. Laakdal), XXIII. Bolderberg (gem. Heusden-Zolder), XXIV. de tienden van Averbode te Rotselaar, XXV. Brustem (gem. Sint-Truiden), XXVI. Kortembos (gem. Sint-Truiden), XXVII. Jesseren (gem. Borgloon), XXVIII. Linkhout (gem. Lummen), XXIX. Oostham (gem. Ham), XXX. Hechtel (gem. Hechtel-Eksel), XXXI. Rukkelingen-Loon (gem. Heers), XXXII. Rummen (gem. Geetbets), XXXIII. Sint-Jansberg (gem. Maaseik), XXXIV. Tessenderlo, Par. I. Balen, Par. II. Batsheers (gem. Heers), Par. III. Brustem (gem. Sint-Truiden), Par. IV. Blerick (gem. Venlo, NL), Par. V. Koersel (gem. Beringen), Par. VI. Kozen (gem. Nieuwerkerken), Par. VII. Eindhout (gem. Laakdal), Par. VIII. Hechtel (gem. Hechtel-Eksel), de kaart van Hooge Mierde (gem. Reusel-De Mierden, NL) ontbreekt en werd vermoedelijk niet afgewerkt (p. 14), Par. X. Messelbroek (gem. Scherpenheuvel-Zichem), Par. XI. Neerglabbeek (gem. Meeuwen-Gruitrode), Par. XII. Opglabbeek, Par. XIII. Oostmalle (gem. Malle), Par. XIV. Oostham (gem. Ham), Par. XV. Opitteer (gem. Bree), Par. XVI. Rotselaar, Par. XVII. Rummen (gem. Geetbets), Par. XVIII. Zolder

(gem. Heusden-Zolder), Par. XIX. Tessenderlo, Par. XX. Testelt (gem. Scherpenheuvel-Zichem), Par. XXI. Vorst (gem. Laakdal), Par. XXII. Veerle (gem. Laakdal), Par. XXIII. Venlo (NL), Par. XXIV. Weelde (gem. Ravels), Par. XXV. Wezemaal (gem. Rotselaar) en Par. XXVI. Zutendaal¹⁾. Elke kaart is vergezeld van een lijst met de genummerde percelen en hun oppervlakte.

In de inleiding bespreekt de auteur kort de abdij, het ontstaan van het kaartboek en de figuur van landmeter C. Lowis, met de tekstuitgave van de commissies van C. Lowis als beëdigd landmeter in het hertogdom Brabant (1646) en het prinsbisdom Luik (1661) (pp. 11-13). Dan volgen de datering, schaal en oriëntering en het bestreken geografisch gebied, waarbij de verschillende hoeven en parochies worden opgesomd. Verder wordt gewezen op de vele landschapselementen op de verschillende kaarten, onder andere grensafbakeningen, nederzettingen en schansen. Ten slotte worden nog enkele kleinere en recentere kaartboeken te Averbode vermeld en volgt een vrij grondige bespreking van de gebruikte metrologie, die verschilde naargelang de ligging van elk domein. Hierbij wordt per kaart de opgemeten oppervlakte in onze maat berekend. De totale oppervlakte van alle goederen in het kaartboek bedraagt 6106 hectare, waarvan in de Kempen een groot gedeelte niet bewerkte heidegronden. Op een bijgevoegd kaartje worden alle gereproduceerde bezittingen overzichtelijk gesitueerd. Na de inleiding volgt de weergave van het kaartboek. Alle kaarten worden weergegeven in kleurendruk, waarbij de originele kaarten ongeveer 2,3 maal werden verkleind. Alle aangebrachte teksten en cijfers blijven leesbaar. Na de eigenlijke kaart volgen dikwijls uitvergroete details van de afgebeelde steden, dorpen en hoeven. Bij elke kaart worden de bijhorende perceelstabellen weergegeven. Terecht zegt de auteur: "Het kaartboek bevat geen legende. Die is overbodig, want dankzij de gedetailleerde figuratieve uitvoering van de kaarten en de verklaringen in de bijhorende leggers, worden alle afgebeelde objecten duidelijk geïdentificeerd" (p. 15). Achteraan volgen nog een *index locorum* en een *index rerum*.

Wij zijn zeer blij met dit initiatief, het tweede deel in de reeks *Cartografische en iconografische bronnen voor de geschiedenis van het landschap in België*, gepubliceerd onder de leiding van Herman VAN DER HAEGEN, Jean-Marie DUVOSQUEL, René LAURENT en Eduard VAN ERMEN. Met deze uitgave wordt een unieke bron ter beschikking gesteld die onderzoek vanuit vele invalshoeken toelaat, waarbij concrete toestanden worden weergegeven die eeuwenlang, soms van de twaalfde tot de achttiende eeuw relatief weinig verandering kenden en dikwijls nog vandaag in het landschap herkenbaar zijn gebleven. Tegelijk wordt hierdoor het originele kaartboek zelf ontlast van al te veelvuldige raadpleging. Wij wensen de betrokken initiatiefnemers

¹⁾ Voor een situering van deze plaatsen, zie de kaart in *Anal. Praem.*, LXXI, 1995, pp. 337-339.

proficiat met dit geslaagde resultaat. Toch ook enkele suggesties ter verbetering. Het komt ons voor dat de auteur voor de inleiding soms te snel heeft moeten werken, waardoor enkele slordigheden zijn overgebleven. Zo wordt nergens de signatuur vermeld van het kaartboek in het Algemeen Rijksarchief! Bovendien is het spijtig dat bij de uitgegeven perceelstabellen de paginering in het kaartboek niet wordt vermeld. Aldus kunnen latere onderzoekers enkel naar deze uitgave verwijzen, niet door middel van deze uitgave naar het origineel. Hierbij is tevens te betreuren dat niet meer werk werd gemaakt van een grondige vergelijking met de inhoud van het 'klein kaartboek' uit 1678, eveneens van C. Lowis (AVERBODE, Abdijarchief, I, reg. 106). De auteur zegt in de inleiding dat de abdij van Averbode werd gesticht op initiatief van Arnold I, graaf van Loon, terwijl vrij algemeen Arnold II als stichter wordt aangeduid. Een afwijking van de algemene opvatting had moeten worden verantwoord. Verder worden de bewoners van de abdij onmiddellijk monniken genoemd in plaats van reguliere kanunniken. Het wapenschild op de meeste kaarten wordt door de auteur in de inleiding (p. 19) het wapenschild van de abdij genoemd. In een legende (p. 126) schrijft hij hetzelfde wapen toe aan abt S. Vaes. Dit laatste is juist, het eerste niet. Verder wordt het domein Boterbroek (kaart VI) in Aarschot gesitueerd. Wij situeerden dit vroeger reeds in Begijnendijk en een recente publicatie²) doet dit eveneens. Van de inleiding wordt niet geëist dat ze een grondige synthese brengt over het domein van de abdij van Averbode. Deze uitgave wil enkel die studie stimuleren. Toch waren iets meer nauwkeurigheid en een betere selectie van de opgegeven literatuur mogelijk geweest. Wel is de auteur erin geslaagd iets meer te weten te komen over de grote onbekende landmeter C. Lowis, die bijna uitsluitend voor de abdij van Averbode heeft gewerkt. Ook dit onderzoek kan nog worden verder gezet. Ten slotte moeten we toch opmerken dat, ondanks het mooie uitzicht van de afgebeelde kaarten, de weergave van een aantal dezelfde kaarten eertijds in het boek E. VAN ERMEN, e.a., *Limburg in kaart en prent*, Tielt, 1985, beter is³).

Deze opmerkingen doen weinig af van onze grote waardering voor het geleverde werk. We hopen stellig dat de reeks van uitgegeven kaartboeken zal worden verder gezet voor andere abdijen en de erbij betrokken dorpsgemeenschappen.

Abdijstraat 1
B-3271 Averbode

Herman JANSSENS O.Praem.

²) G. ANDRIES, *Begijnendijk vóór 1796*, (Bijdragen tot de Geschiedenis van het Land van Aarschot, dl. XI), Aarschot, 1996, pp. 88-100, kort besproken in *Anal. Praem.*, LXXIII, 1997, p. 269, nr. 121.

³) Zie *Anal. Praem.*, LXI, 1985, p. 329.